

สถานภาพกับการพัฒนาความเป็นผู้นำของสตรีในชนบท

Rural Women's Status and their Leadership Development

อัจฉรา นวจินดา¹ และ พยอมน พิทักษ์²

Achara Navachinda and Payom Pitak

ABSTRACT

Various status of 366 rural women, who were leaders and non - leaders from all parts of the country in 1988, were analyzed by the technique of Discriminant Analysis to discriminate the significant characters of the leader women from the non - leader women. It was found that the significant and positive relationship characters to the leadership status of rural women were age, self - sacrifice for the social activities, daughter of the leader, free choice to mate selection, high education, good persuasion, high decision - making in social activities, ability in home management, and spending more time in domestic, social and economic activities.

บทคัดย่อ

การศึกษาสถานภาพของสตรีในชนบทที่มีตำแหน่งเป็นผู้นำและสตรีทั่วไป จำนวน 365 คน จากทุกภาคของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2531 โดยการวิเคราะห์จำแนกประเภท (Discriminant Analysis) พบว่าสถานภาพที่จำแนกสตรีผู้นำออกจากสตรีทั่วไปตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ อายุ การอุทิศตนเพื่องานของสังคม การมีบิดาเคยเป็นผู้นำ ความอิสระในการเลือกแต่งงานด้วยตนเอง การมีการศึกษาสูง การมีลักษณะของการพูดจูงใจให้ผู้อื่นคล้อยตามได้ การมีระดับการตัดสินใจด้านสังคมสูง การมีความสามารถในการจัดการบ้านเรือนได้เรียบร้อย และมีการใช้เวลาหรือมีบทบาทในการทำงานบ้าน ทำงานสังคม และทำงานด้านเศรษฐกิจมาก

บทนำ

ประเทศที่พัฒนาแล้วต่างตระหนักถึงความสำคัญในการเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่เท่าเทียมกันของหญิงและชายและให้ความสำคัญที่จะพัฒนาสตรีให้เข้ามามีบทบาทในการเป็นทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเต็มที่ทำให้โอกาสสตรีได้ศึกษาเช่นเดียวกับบุรุษ กฎหมายเลือกตั้งที่ให้โอกาสหญิงและชายมีสิทธิในการเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้งได้เท่าเทียมกัน การแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่นที่ให้สตรีสมัครรับเลือกตั้งได้เท่าเทียมกัน การแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่นที่ให้สตรีสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนันได้ และแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2525 - 2544) ที่มีเป้าหมายที่จะพัฒนาสตรีให้มีความสำนึก รับผิดชอบที่จะร่วมในการพัฒนาการปกครอง

¹ ภาควิชาสหกรณ์ศาสตร์ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Dept. of Home Economics, Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Bangkok 10900, Thailand.

² กองพัฒนาสตรี กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

Division of Women Development, Community Development Department, Ministry of Interior.

ท้องถิ่น พัฒนาสตรีด้านการเมืองและสนับสนุนให้สตรีเข้าดำรงตำแหน่งในการบริหารประเทศ และตำแหน่งในระดับนโยบายมากขึ้น ล้วนเป็นโครงสร้างทางสังคมที่เปิดโอกาสให้บุรุษและสตรีมีความเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติสตรียังมิได้บรรลุเป้าหมายของการเป็นทรัพยากรที่สำคัญเท่าเทียมบุรุษแต่อย่างใด ปัญหาและอุปสรรคประการหนึ่งน่าจะได้แก่การที่สตรีที่มีศักยภาพสูงนั้นมีจำนวนไม่มากนัก โดยเฉพาะศักยภาพหรือความพร้อมที่จะเป็นผู้นำ เพราะถ้าสตรีมีความสามารถที่จะเป็นผู้นำได้แล้ว โอกาสที่สตรีจะได้เข้าร่วมในทุกระดับของชุมชนและประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครองเท่าเทียมบุรุษคงมีมากขึ้น และโอกาสที่จะผลักดันนโยบายและมาตรการต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมสถานภาพสตรีด้วยกันให้สูงขึ้นย่อมมีมากขึ้นด้วย

เนื่องจากความเป็นผู้นำนั้นเป็นลักษณะหนึ่งของบทบาทที่แสดงออกมาให้เห็นได้ และบทบาทของบุคคลใดย่อมถูกกำหนดโดยสถานภาพของบุคคลนั้น ดังนั้นการพัฒนาความเป็นผู้นำของสตรีจึงต้องพัฒนาผ่านสถานภาพของสตรี

การศึกษาวิจัยนี้จึงสนใจที่จะศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพกับความเป็นผู้นำของสตรีว่าสตรีที่เป็นผู้นำนั้นมีลักษณะของสถานภาพในเชิงเศรษฐกิจ สังคม งานบ้านและประชากรในลักษณะใดแตกต่างจากสตรีทั่วไปที่มีมิได้เป็นผู้นำหรือไม่ อย่างไร ผลการวิจัยนี้จะทำให้สามารถกำหนดรูปแบบและเป้าหมายการพัฒนาสถานภาพและบทบาทสตรีที่มีลักษณะความเป็นผู้นำเพิ่มขึ้น อันจะทำให้เกิดผลอย่างรวดเร็วในการพัฒนาสตรี โดยเฉพาะสตรีในชนบทที่มีอยู่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของประชากรสตรีทั่วประเทศ ให้กลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เปรียบเทียบบทบาทเชิงเศรษฐกิจ สังคม

งานบ้าน ของสตรีผู้นำและสตรีทั่วไป

2. เปรียบเทียบสถานภาพเชิงเศรษฐกิจ สังคม งานบ้าน และประชากรของสตรีผู้นำและสตรีทั่วไป
3. เปรียบเทียบคุณลักษณะเชิงเศรษฐกิจและสังคมของสตรีผู้นำและสตรีทั่วไป
4. ศึกษาปัจจัยด้านบทบาท สถานภาพ และคุณลักษณะที่จำแนกกลุ่มสตรีผู้นำทั่วไป
5. เสนอแนะรูปแบบการพัฒนาความเป็นผู้นำของสตรีในชนบท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบปัจจัยด้านสถานภาพที่จำแนกสตรีผู้นำออกจากสตรีทั่วไป
2. ทำให้ได้แนวทาง รูปแบบ และเป้าหมายการพัฒนาสตรีในชนบทให้มีสถานภาพที่จะกำหนดบทบาทการเป็นผู้นำได้
3. บทบาทการเป็นผู้นำ ของสตรีในชนบทจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชนที่รับผิดชอบต่อการพัฒนาสตรี และการใช้ทรัพยากรมนุษย์เพื่อการพัฒนาชนบท

การตรวจเอกสาร

พ.ศ. 2519 - 2523 เป็นช่วงทศวรรษสตรีแห่งสหประชาชาติ การพัฒนาสตรีตามวัตถุประสงค์ของทศวรรษสตรีได้ให้ความสนใจต่อเรื่องความเสมอภาค การพัฒนาและสันติภาพของโลกและให้เน้นเป็นพิเศษในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพอนามัย การศึกษาและการมีงานทำของสตรี (วิสุทธิ์, 2528) ดังนั้นในช่วงครึ่งทศวรรษแรกงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี จะเป็นการพัฒนาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การศึกษาและการมีงานทำทั้งสิ้น (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2524 ; FAO, 1975)

ต่อมาในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษสตรี (1951 - 1985) แนวการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อ

การพัฒนาสตรี ได้เน้นการศึกษาด้านบทบาทและสถานภาพของสตรีในรูปของการมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและประชากร (Acharya and Bennette, 1983 ; Dulyapach 1985) ซึ่งต่อมาก็ได้เน้นการศึกษาสิ่งปั้งชีพบทบาทและสถานภาพของสตรี โดยเฉพาะด้านความเสมอภาค (พิชิต, 2527 ; Anker and Youssef, 1983; Whyte and Whyte, 1984; Mason, 1984) และปัจจุบันนี้การศึกษาเกี่ยวกับสตรีมีแนวโน้มที่จะสนใจด้านการพัฒนาความเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมของสตรีด้านการเมืองและการปกครอง เนื่องจากเป็นขั้นตอนการพัฒนาสตรีในระดับที่สูงขึ้นกว่าเดิม (ไพรัตน์, 2524 ; อภิชาติ และเทพี, 2527) แต่การวิจัยมีได้เน้นไปในกลวิธีที่จะทำให้เกิดการเป็นผู้นำแต่อย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ใช้ทำเนียบการประชุมสตรีผู้นำทั่วประเทศ ประจำปี 2531 ซึ่งจัดทำโดยกองพัฒนาสตรี กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นเอกสารกำหนดรายชื่อสตรีผู้นำและตัวอย่างทั่วไปจำนวน 634 คน

2. ทำการสร้างแบบสอบถามและทดสอบแบบสอบถาม ภายหลังจากการทำการปรับแบบสอบถามจนเป็นที่เชื่อถือได้แล้ว ทำการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์เมื่อพฤษภาคม 2531 ได้รับแบบสอบถามกลับคืนจากกลุ่มสตรีผู้นำและสตรีทั่วไปจำนวน 368 ฉบับ ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วมีทั้งสิ้น 366 ฉบับ เป็นตัวอย่างการวิจัย

3. นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 366 ฉบับ มาลงรหัสตามคู่มือลงรหัส ทำการวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSSX โดยเทคนิค Discriminant Analysis และเทคนิคอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้แบ่งกลุ่มตัวแปรออกเป็น 3 กลุ่ม

รวมทั้งสิ้น 20 ตัวคือ

1. สถานภาพ (Status) ซึ่งเป็นทั้งสถานภาพกำหนด (ascribed status) ได้แก่ อายุ และตำแหน่งผู้นำของบิดา และสถานภาพภายหลัง (achieved status) ได้แก่จำนวนปีที่ศึกษา ระดับการมีสิทธิ์ตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม งานบ้าน ประชากร และการเลือกคู่ครองของสตรีที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. บทบาท (Role) แบ่งออกเป็นบทบาทด้านเศรษฐกิจ สังคม และงานบ้าน ข้อมูลได้จากการสอบถามการใช้เวลาด้านเศรษฐกิจ สังคม และงานบ้านที่ใช้ไปในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา

3. ลักษณะประจำตัว เป็นลักษณะที่สตรีที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจะประเมินตนเองว่ามีลักษณะประจำตัวในด้านต่าง ๆ ระดับใด ลักษณะเหล่านั้นได้แก่ ระดับการศึกษา ลักษณะอาชีพ การจัดการบ้านเรือน นุคลิกภาพและสุขภาพ ความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ การพุดจูงใจให้บุคคลอื่นคล้อยตาม ความเชื่อมั่นในตนเอง การมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม และการเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

ผลและวิจารณ์

การศึกษาพบว่า จากตัวแปรทั้งหมด 20 ตัว เหลือตัวแปรที่จำแนกกลุ่มสตรีผู้นำออกจากกลุ่มสตรีทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้งสิ้น 11 ตัว คือ อายุที่สูง ระดับการศึกษาสูง การมีบิดาเคยและ/หรือ เป็นผู้นำ การมีสิทธิ์ต่ำในการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง การมีระดับการตัดสินใจด้านสังคมสูง การใช้เวลาในการทำงานบ้าน ทำงานด้านสังคมและทำอาชีพมาก ตลอดจนการเป็นผู้มีอุปนิสัยชอบเสียสละ หรืออุทิศตนเองให้แก่ส่วนรวม มีความสามารถในการพุดจูงใจผู้อื่นให้บุคคลอื่นคล้อยตามได้ และประการสุดท้ายคือ มีลักษณะของผู้จัดการกิจการในบ้านเรือนได้เรียบร้อย

Table 1 Discriminant functions coefficients.

Variables	Standardized	Unstandardized
Status		
- Age	0.541	0.484
- Educational Year	0.233	0.147
- Leadership of Father	0.231	0.819
- Right in Mate Selection	-0.172	-0.251
- Social Status	0.141	0.314
Role		
- Domestic Role	0.150	0.259
- Social Role	0.114	0.409
- Economic Role	0.113	0.068
Characteristics		
- Self Scarifice	0.462	0.491
- Persuasion	0.203	0.199
- Home Management	0.136	-0.35
Constant		

Table 1 แสดงให้เห็นค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรในสมการจำแนกที่เป็นคะแนนมาตรฐาน (Standardized coefficients) ซึ่งเกิดจากการปรับหน่วยของตัวแปรอิสระทุกตัวให้มีความเบี่ยงเบนมาตรฐานเดียวกัน คือ = 1 เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาเปรียบเทียบผลกระทบของตัวแปรอิสระแต่ละตัวนั้นต่อตัวแปรตาม

ส่วนค่าสัมประสิทธิ์คะแนนดิบ (Unstandardized coefficients) นั้น ใช้เพื่อคาดคะเนหรือทำนายว่าสตรีที่มีสถานภาพ บทบาท และลักษณะต่าง ๆ กันนั้นเมื่อนำมาแทนค่าในสมการจำแนกประเภทแล้ว สตรีคนนั้นจะตกอยู่ในกลุ่มสตรีผู้นำหรือกลุ่มสตรีทั่วไป

Table 2 Canonical discriminant functions.

Discriminant Function	Eigenvalue	Relative Percentage	Canonical Correlation	Wilk's Lambda	Chi-square	D.F.	Sig.
1	0.204	100.0	0.412	0.831	64.19	22	0.000

Table 2 เป็นการแสดงให้เห็นว่า เนื่องจากกลุ่มสตรีที่ต้องการศึกษามีเพียง 2 กลุ่มคือ กลุ่มสตรีผู้นำและกลุ่มสตรีทั่วไปที่ไม่ใช่ผู้นำ ดังนั้นจึงมีสมการจำแนกเพียง 1 สมการ ส่วนค่า Eigen เป็นค่าที่ใช้วัดความสำคัญเชิงเปรียบเทียบของสมการนี้ ซึ่งถ้ามีมากใกล้เคียง

1 แสดงว่ามีอำนาจในการจำแนกสูงมาก ค่า Eigen ที่ได้ 0.204 แสดงว่าสมการนี้มีอำนาจในการแบ่งแยกหรือจำแนกการเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เพียงร้อยละ 20.4 ส่วนค่า Relative Percentage = 100.0 เพราะมีเพียงสมการเดียว ค่า Canonical Correlation ใช้วัด

ความสัมพันธ์ของสมการกับ “กลุ่มของตัวแปร” โดยแสดงให้เห็นว่าการเป็นสมาชิกของกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับกลุ่มตัวแปรที่ได้มามากน้อยเพียงใด จาก

ตารางได้ค่า = .412 แสดงว่าสมการนี้มีอำนาจในการจำแนกกลุ่มได้ไม่สูงนัก¹

Table 3 Prediction result by the discriminant equation.

Actual Group	No. of Cases	Predicted Group Member	
		Leader	Non - leader
Leader	227	197 (86.8%)	30 (13.2%)
Non - leader	135	78 (57.8%)	57 (42.2%)

Percent of “ grouped ” cases correctly classified : 70.17%

Table 3 แสดงอำนาจในการคาดคะเนความเป็นสมาชิกของกลุ่มของสมการจำแนก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถ้าข้อมูลเป็นของกลุ่มสตรีผู้นำ สมการจำแนกนี้จะคาดคะเนได้ถูกต้องร้อยละ 86.8 แต่จะผิดพลาดร้อยละ 13.2 ในขณะที่ถ้าข้อมูลเป็นของกลุ่มสตรีที่ไม่ใช่ผู้นำ สมการจะคาดคะเนถูกเพียง 42.2% แต่จะคาดคะเนผิดถึง 57.8% การที่ผลออกมาเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ได้จากการที่สตรีแต่ละคนเป็นผู้ประเมินตนเอง โอกาสที่สตรีที่ไม่ได้เป็นผู้นำจะประเมินลักษณะของตนตรงกับลักษณะของสตรีผู้นำได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือ สตรีที่ไม่ใช่ผู้นำอาจมีบทบาทสถานภาพ และลักษณะที่คล้ายคลึงกับสตรีผู้นำ แต่การที่ไม่ได้เป็นผู้นำ อาจเป็นเพราะตำแหน่งผู้นำในแต่ละท้องถิ่นมีจำกัด สตรีทั่วไปที่ไม่ได้เป็นผู้นำก็อาจมีศักยภาพของการเป็นผู้นำได้ และถ้ามีการเลือกสรรสตรีผู้นำกันใหม่ สตรีที่ไม่ใช่ผู้นำในการศึกษาครั้งนี้ แต่สมการจำแนกได้จัดไว้ในกลุ่มสตรีผู้นำ ก็อาจได้รับการเลือกให้เป็นผู้

นำได้ในโอกาสต่อไปเช่นเดียวกับที่สตรีที่เป็นผู้นำในการศึกษาครั้งนี้ อาจกลายเป็นสตรีที่ไม่ใช่ผู้นำในการเลือกครั้งต่อไปได้ แต่บทบาท สถานภาพ และลักษณะที่เป็นศักยภาพของการเป็นผู้นำตามผลของสมการจำแนกจากการศึกษาครั้งนี้ยังคงมีอยู่ในสตรีผู้นั้น ซึ่งจะเป็นผลให้ความผิดพลาดในการคาดคะเนการเป็นสมาชิกของกลุ่มสูง ดังตัวอย่างที่ปรากฏในการศึกษาครั้งนี้ โดยทั่วไปแล้ว สมการจำแนกความเป็นสมาชิกกลุ่มของสตรีผู้นำกับสตรีที่ไม่ใช่ผู้นำของการศึกษาครั้งนี้ สามารถคาดคะเนได้ถูกต้องเพียงร้อยละ 70.17

ข้อเสนอแนะ

แม้ว่าผลของการศึกษานี้จะทำให้ได้ตัวแปรหลายตัวที่มีผลต่อการนำไปจัดโปรแกรมฝึกอบรมในชนบททั่วไปให้มีบทบาท สถานภาพ และลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะตัวแปรด้านบทบาท และ

¹ ในบางครั้ง Canonical Correlation ใช้ชื่อว่า “ eta ” หรือ “ correlation ratio ” Eta วัดองศาความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มในสมการ และ Eta Square เป็นสัดส่วนของความผันแปรในสมการจำแนก ซึ่งอธิบายได้ด้วยกลุ่ม เช่น $(.412)^2 = 1.697$ ซึ่งมีค่าเท่ากับ R^2 ใน Regression ซึ่งแสดงว่าตัวแปรในสมการนี้อธิบายได้ร้อยละ 16.9%

ลักษณะประจำตัว แต่คงจะเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น ถ้าการศึกษาครั้งต่อไปจะได้มีการทบทวนเอกสารที่ให้กรอบเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับตัวแปรที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจำแนกสตรีผู้นำออกจากสตรีทั่วไปได้อย่างเด่นชัด และสามารถนำมาใช้ในการสร้างคู่มือเพื่อการฝึกอบรมสตรีในชนบททั่วไปให้มีศักยภาพหรือความพร้อมเช่นเดียวกับสตรีผู้นำได้ ซึ่งแม้ว่าต่อไปสตรีเหล่านี้ อาจจะไม่เคยมีตำแหน่งเป็นผู้นำเลย แต่ศักยภาพความเป็นผู้นำที่ถูกพัฒนาขึ้นมาก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อชุมชน และต่อสังคมของประเทศได้

เอกสารอ้างอิง

- พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ, 2527. “ การวัดบทบาทและสถานภาพของสตรี ” รายงานเสนอในการสัมมนาวิชาการเรื่องการพัฒนาสถานภาพสตรีไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 30 พฤศจิกายน 2527.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2524. *การมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองและการปกครองของสตรีไทย* คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว.
- วิสุทธิ์ กาญจนสุข, 2528. *การประเมินผลทศวรรษสตรี* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา การเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (เอกสารอัดสำเนา).
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และลัดดาวัลย์ รอดมณี, 2527. *เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2524. *การสัมมนาเรื่องสตรีกับการพัฒนา* ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ระหว่าง 2 - 3 ธันวาคม 2524.
- อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และเทพี พันธุมเมธา, 2527. “ การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของผู้นำท้องถิ่นสตรี ” รายงานเสนอในการสัมมนาวิชาการเรื่องการพัฒนาสถานภาพสตรีไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 30 พฤศจิกายน 2527.
- Acharya, M. and L. Bennetle. 1983. *Women and The Subsistence Sector*. The World Bank, Washington, D.C.
- Anker, R.M., B. and N. Youssef. 1983. *Women's Roles and Population Trends in The Third World*. London : Croom Helm, 1982.
- FAO. 1975. *The Role of Women in Rural Development*. Rome.
- Mason, K.O., 1984. *The Status of Women*. The Rockefeller Foundation, U.S.A.
- National Institute of Community Development. 1965. *Emerging patterns of rural leadership in Southeast Asia*. HYDERABAD : India.
- Dulyapach, P. 1985. *Thai Women in Agriculture and Rural Development*. Bangkok : Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Whyte, R.O. and P. Whyte. 1984. *The Women of Rural Asia*. Colorado : Westview Press.